

KİTAP TANITIMI

Religiöse Bildung und interkulturelles Lernen. Ein Erasmus Plus Projekt mit Partnern aus Deutschland, Liechtenstein und der Türkei.

Editörler: André Ritter, Jörg Imran Schröter ve Cemal Tosun
Münster-New York: Waxmann, 2017, 216 sayfa.

Hasan SÖZEN*

Dini Araştırmalar dergisinin 54. Sayısı için tanıtımını yaptığımız bu kitap, ErasmusPlus projesi kapsamında Almanya, Lihtenştayn ve Türkiye'den katılan bir grup akademisyen ve öğretmenin özverili çalışmalarının somut bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Eser, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Prof. Dr. Cemal Tosun ile birlikte Avrupa Kültürlerarası ve Dinlerarası Araştırmalar Enstitüsü müdürü André Ritter ve Karlsruhe Üniversitesi Eğitim Fakültesinden İslam teolojisi ve din eğitimi doçenti Jörg Imran Schröter editörlüğünde, merkezi Almanya'da bulunan uluslararası yayın kuruluşu Waxmann Verlag tarafından 2017 yılında Almanca olarak yayınlanmıştır.

Projede yer alan öğretmen ve akademisyenlerin kaleme aldıkları makalelerden oluşan bu eser, her bir ülkenin kendi deneyim ve tecrübelerinden hareketle din eğitimine, dinlerarası ve kültürlerarası öğrenme konusuna ilgi duyanlara farklı bir anlayış sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın bir diğeri amacı, kültürler ve dinlerarası karşılaşmanın ve bu bağlamda yeni bir dünya görüşünün geliştirilmesi fikrinin, eğitim ve öğretimin paydaşları tarafından benimsenmesi, taşıdığı değer ve önemin ilgili kişiler tarafından daha iyi anlaşılmasına katkı sunmaktır.

* Ar. Gör., Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

E-posta: hasan.sozen@mail.com ORCID: 000-0002-3141-2994.

Kitap giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. “Teolojik ve Din Eğitimsel Yaklaşımlar”ın ele alındığı bölümde altı makale yer alırken, “Eğitim Politikaları” başlıklı ikinci bölümde dört makale bulunmaktadır. Üçüncü ve son bölüm olan “Dinlerarası/Kültürlerarası Öğrenmeye Dair Uygulama Örnekleri ve Deneyimler” başlığı altında ise beş makaleye yer verilmiştir.

Giriş bölümünde çalışmanın önemine değinilmiş, eserin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan olay ve olgulara dikkat çekilmiştir. Okuyucuya sunulan bu değişkenlerin başında ise kültürel çoğulluk gelmektedir. Bugün kültürel çoğulluk, birçok ülkede, özellikle de Avrupa toplumunda kamuoyunun gündemini meşgul etmekte, çeşitli alanlara sirayet etmektedir. Söz konusu kültürel çoğulluktan etkilenen alanların başında ise eğitim-öğretim işleri gelmektedir.

Günümüzde çeşitlenerek daha karmaşık bir yapıya dönüşen kültürel çoğulluğu göz önünde bulunduran, bu gerçekliğe uygun bilgi ve beceri kazandırmayı hedefleyen, yetişmekte olan neslin Avrupa Toplumuna ve Değerlerine uyum sağlayabilmesinin imkân ve sınırlarını belirlemeye dönük pek çok gelişme yaşanmıştır.

Ayrıca Avrupa’da dini ve kültürel konulara artan ilgi yeni anlayış ve yaklaşımların ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. İslam din dersinin örgün eğitim kurumlarında düzenli dersler arasında yer almaya başlaması, İslam teolojisinin üniversite programlarına eklenmesi bu yeni gelişmeler arasında sayılabilir. Her iki gelişme de başarılı sonuçlar doğurmuş, ancak tartışmaların odağında olmaktan, en azından kamuoyunun dikkatini üzerine çekmekten kendisini alamamıştır.

Çalışmayı özel kılan nokta konunun sadece teorik boyutuyla ele alınmamış olmasıdır. Kitapta yüksekokul/üniversite boyutuyla beraber, ilk ve orta öğretimi de kapsayacak şekilde okul yaşamı ve öğrenci deneyimleri de dikkate alınmış, üniversiteden okula, akademisyenden öğretmen ve öğrencilerine kadar tüm paydaşlara yer verilmiştir.

Kitabın önemini arttıran diğer bir husus da, kültürlerarası ve dinlerarası karşılaşma gerçekliğinin dünyada, özellikle de Avrupa’da tekrar gündeme geldiği bu dönemde, kültürlerarası ve dinlerarası eğitimi ve öğrenmeyi konu edinen nitelikli çalışmaların sayıca az olması, var olanların da son yıllarda yaşanan pedagojik, teolojik ve toplumsal gerçeklerden nispeten uzak kalmasıdır.

Birinci bölümde, dini ve dinler arası eğitim ve öğretime dair bazı teolojik ve din eğitimsel yaklaşımlara ve bunlara dair temel anlayışlara yer verilmiş-

tir. Ayrıca dinler arası etkileşim ve çoğulcu din derslerinde dikkate alınması gereken hususlar belirtilmiş, akla gelebilecek soru ve sorunlara değinilmiştir. Ortaya çıkması kuvvetle muhtemel olan, somut ve hayatın içinden gelen soruların, din eğitimi ve öğretiminde uygun bir biçimde işlenmesi gerektiği de ayrıca ifade edilmiştir. Örneğin, “Müslüman ve Hristiyanlar birlikte ibadet edebilir mi? Müslümanların da davet edildikleri mekânlarda haç bulundurmamak (duvara haç asmak) gerekir mi? Müslümanlar da Noel kutlar mı? Hristiyanlar ve Müslümanlar aynı tanrıya mı inanıyor?” Kitabın bu bölümünde bu ve benzeri sorulara verilecek doğru ve makul cevapların önemine değinilmiş, konunun teolojik ve din eğitimsel temelleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Hristiyanlık ve İslam arasında, ilkesel olarak benzerlikler kadar farklılıklara da yer verilmiş, her iki din ve kültürü birbirinden ayıran özelliklere de işaret edilmiştir. Çalışmaya katılan tüm taraflar, ancak bu şekilde gerçek ve samimi bir etkileşimden (karşılaşmadan) söz edilebileceğinin altını çizmiştir.

Birinci bölümde yer alan makalelerin ilki André Ritter’e (Protestan Teolog ve Avrupa Kültürlerarası ve Dinler Arası Araştırmalar Enstitüsü müdürü) aittir. Ritter “Çoğul Bir Toplumda Din Eğitimi” başlıklı makalesinde, modernitenin sonucunun sekülerleşmeden ziyade, çoğulculuk olduğunu belirtmiştir. Ritter, ünlü sosyolog Peter L. Berger’in ileri sürmüş olduğu bu tezden hareketle, din konusunda yapılan çalışmalara yeni bir bakış açısı sunmuştur. Ayrıca farklı din ve değer anlayışına sahip insanlarla karşılaşmanın, onlarla etkileşimde bulunmanın öneminin daha iyi anlaşılmasına kapı aralamaya çalışmıştır.

Birinci bölümde yer alan bir diğer makale, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalından Prof. Dr. Cemal Tosun’a aittir. “İslam Din Eğitimi Çoğulluk ve Dinler Arası Öğrenmenin Teolojisi Üzerine” başlıklı makalesinde, çoğulluğun günümüzde, özellikle siyaset ve eğitim çevrelerinde örgün eğitim kurumlarındaki din derslerinin karakteristik özellikleri arasında değerlendirildiğini ifade eden Tosun, söz konusu çoğulluğun, bir dinin kendi içindeki çoğulluk ve genel olarak dinlerin çoğulluğu olmak üzere iki boyutu bulunduğuna işaret etmiştir. Ayrıca din derslerinde çoğulculuk gerçeğinin ve bu gerçek ile birlikte ortaya çıkan ilke ve beklentilerin mevcut koşullarda göz ardı edilemeyeceğini vurgularken, bu tezin pedagojik, teolojik, toplumsal ve hukuki temellerini okuyucuların dikkatine sunmuştur.

Aynı bölümde yer alan diğer bir makale ise, Prof. Dr. Mualla Selçuk (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) tarafından kaleme alınan “Bir İletişimsel Din Öğretimi Modeli Örneği: Kur’an “Ehl-i Kitap Hakkında Ne Söylüyor”

başlıklı makaledir. Söz konusu makalede, öğrencilerin, toplumun çoğulcu yapısı ve modern okullarla birlikte, kendi dini gelenekleri ve yaşamları arasındaki ilişkide, farklı bir anlam arayışına içerisine girdiklerine dikkat çekmiştir. Öte yandan böyle bir arayışın çocukların eğitim durumlarını doğrudan etkilediği belirtilmiştir. Ayrıca okuyucuya, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümünde elde edilen deneyim ve tecrübelerin sonucu olarak ortaya çıkan, Kur'an metniyle iletişimin metodolojik problemleri üzerine birtakım anlamalar geliştirmeyi hedefleyen "iletişimsel öğretim" modeli sunulmuştur.

Makalenin sonunda, farklı dinlere mensup insanları dışlama tutumunun, Kur'an'ın anlam çerçevesinde onaylanamayacağı, Müslümanların tarihsel tecrübelerinin çokkültürlü ve çokinançlı bir yaşam biçimine hiç de yabancı olmadıkları anlatılmıştır. Sonuç olarak Kur'an'ın, farklılıkları insani ve ahlaki değerler sahasında, hayırda yarışmak için bir vesile olarak gördüğü açıklanmıştır.

İkinci bölümde okuyucuya projede yer alan ülkelerin eğitim politikalarından ve bunların sahadaki yansımalarından örnekler sunulmuştur. Din-devlet ilişkisi ve örgün eğitim kurumlarında sürdürülen din derslerinin diniçi ve dinlerarası çoğulculukta üstlendiği role değinilmiştir.

Söz konusu ülkeler, din-devlet ilişkilerinde kendilerine özgü tarihsel ve toplumsal deneyim ve tecrübeler yaşamıştır. Laik bir devlet olarak Türkiye'de, din-devlet arasında mutlak ayırmadan söz edilirken, Almanya, seküler toplum ve devlet yapısına rağmen devlet ile dini cemaat arasında işbirliğini öngörmekte, bu işbirliğine ihtiyaç duymaktadır. Bu işbirliğinin olduğu alanların başında ise örgün eğitim kurumlarındaki din dersleri gelmektedir. Buna karşın Lihtenştayn'da kilise ile devlet arasında, en azından günümüzde herhangi bir ayırım söz konusu olmamıştır. Roma-Katolik Kilisesi Lihtenştayn devletinin resmi kilisesidir ve bu haliyle devletin maddi ve manevi himayesi altında yer almaktadır.

İkinci bölümde, Türkiye'de örgün eğitim kurumlarında yer alan din derslerine dair kuramsal ve kurumsal çerçeve Prof. Dr. Cemal Tosun tarafından çizilmiştir. Bu makalede okuyucuya, dinlerarası ve diniçi çoğul yapının laik bir ülkede hangi imkân ve zorluklarla karşı karşıya kaldığı/ kalabileceği örnekleriyle açıklanmıştır.

Almanya'daki çoğulluk, Türkiye'deki çoğul yapıya göre daha farklı şekilde tezahür etmektedir. Almanya son yıllarda, özellikle de savaş ve kriz bölgelerinden çok sayıda mülteci kabul etmiş, etmeye de devam etmektedir. Bu mültecilerin büyük bir bölümü İslam coğrafyasından gelen ve kendisini

Müslüman olarak tanımlayan insanlardan meydana gelmektedir. Almanya’da örgün eğitim kurumlarında İslam din derslerinin açılmasına yönelik çeşitli kültürden ve toplumsal sınıflardan gelen talepler, bu yeni gelişmelerle beraber yeni bir boyut kazanmış, Almanya’da örgün eğitim kurumlarında İslam din derslerine olan ilgiyi arttırmıştır. Tüm bu gelişmelerin muhtemel sonuçları, bu süreçte yaşananların arka planı, bunun teorik ve pratik yansımaları Karlsruhe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İslam Teolojisi/Pedagojisi doçentlerinden Jörg Imran Schröter tarafından ele alınmıştır.

Kitabın üçüncü bölümünde dinlerarası ve kültürlerarası öğrenmeye dair, hem bu proje kapsamında gerçekleştirilen, hem de daha öncesinde yine proje ortakları tarafından başlatılıp tamamlanmış olan araştırmalara değinilmiştir. Bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar okuyucuya sunulmuş, uygulamadan örneklere yer verilmiştir.

Kitabın bu bölümünde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Doç. Dr. Yıldız Kızılabdullah ve Öğr. Gör. Fatma Çapçioğlu tarafından yürütülen “Kültürlerarası Din ve Ahlak Öğretimi Dersinin, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin “Öteki” Algısı Üzerindeki Etkisi” başlıklı çalışmaya yer verilmiştir.

Öğrencilerin, gerek derse gerekse ötekine ilişkin algılarının tespit edilme çalışıldığı bu araştırmada, öğrencilerin “ötekine” dair ders öncesi ve ders sonrası düşüncelerinin belirlenmesi ve dersin etkinliğinin test edilmesi amaçlanmıştır.

Kültürlerarası Din ve Ahlak Öğretimi Dersini alan öğrencileri, dinlerarası ve kültürlerarası etkileşimlerinde; hep birlikte, barış ve saygı çerçevesinde yeni bir yaşam kültürü oluşturabilmelerinde rehberlik ederek onlara yardımcı olmak çalışmanın bir diğer amacı olarak belirtilmiştir.

Ritter, Schröter ve Tosun editörlüğünde yayımlanan bu eserde, ilgililere çoğulcu bir toplumda dinlerarası ve kültürlerarası öğrenmeye dair zengin bir içerik sunulmuş, işin teorisiyle sınırlı kalınmayıp eğitim politikalarına, uygulamadan örneklere, proje kapsamında yürütülen çalışmalara, bu çalışmalardan elde edilen verilere ve eğitici araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Eserde bir taraftan akademik düzeyde teolojik ve din eğitimsel yaklaşımlara ve bunların öğretmen yetiştirme çalışmalarındaki yansımalarına değinilirken diğer taraftan somut eğitim durumlarına ve bunların öğrenciler üzerindeki muhtemel etkilerine yer verilmiştir. Kitapta ayrıca, çoğul bir toplumda din ve dindarlık konularında, özellikle okul ve üniversite çevresinde ne tür bir ilişki kurulabileceği konusuna dikkat çekilmiştir. Söz konusu eser bu haliyle, kültürlerarası

252 • KİTAP TANITIMI

ve dinlerarası eğitim ve öğrenme konularına ilgi duyan her düzeyden okuyucuya tatmin edici bilgi ve uygulama örnekleri sunarken, alana ve literatüre de önemli katkılar sağlamaktadır.